

ETO: 81'276.6:34.03:81'25
34.03: 81'276.6
81'25:34.03

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Letsch Endre

∴ Educons Egyetem, Európai Jogi-politikai Tanulmányok Kara, Újvidék
∴ endre@letsch-office.com

A JOGI SZÖVEGEK NYELVI ÉRTELMEZÉSE ÉS A JOGI FORDÍTÁSOK

A nyelvi értelmezés mint a jogalkotó és a jogalkalmazó valós akarata
azonosításának eszköze

Linguistic interpretation of legal texts and legal translations

Linguistic interpretation, as a tool for identifying the genuine will of the
legislator and the legal practitioner

Jezičko tumačenje pravnih tekstova i pravni prevodi

Jezička interpretacija kao sredstvo identifikacije prave intencije
zakonodavca i primenjivača zakona

Axiómaként tálalható kétségbevonhatatlan igazság, hogy az emberek közötti kommunikáció során az elsődlegesen használt rendszer a nyelv, a beszéd, a szó. A jogi normákat és a szabályokat természetszerűleg szintén szavakkal, vagy az „alapegységet” tágítva, a nyelv segítségével jelenítjük meg. A jog terminológusa nem kevés büszkeséggel szögezheti le minden további elemzés kiinduló tételét: a jogszabályok értelmezési eljárásának kezdetét megtestesítő alapvető mód, mely nélkül egyéb interpretációs nemekhez lehetetlen nyúlni, a nyelvi értelmezés.

Kulcsszavak: kommunikáció, norma, terminológia, interpretáció, nomotechnika

1. AZ ÉRTELMEZÉS RŐL – A PROBLÉMA EREDETI MEG-LÁTÁSI KÍSÉRLETÉNEK FÉNYTÖRÉSÉBEN

A nyelvi értelmezés fogalma, kategóriái és alfajai

A jog nyelvi értelmezése a jogi norma nyelvi értelmének, azaz jelentés-tani kifejeződésének föl kutatását és meghatározását jelenti. A jogtudomány-ban számontartott értelmezésnemek föl osztásában ez a kategória alfajokkal, alosztályokkal is dicsekedhet.

E helyütt különleges hangsúllyal említendő meg az írásjelek (az interpunkciók) nyelvi kifejezésbeli jelentősége. Remélem, nem váltok ki megüt-közést, ha az általános iskolában is alkalmazott „a királynőt megölni jó lesz félni nem kell” kezdetű, a vesszők különböző helyének kijelölésével más-más értelmet nyerő mondatot veszem igénybe annak a tételnek az alátámasztásá-ra, hogy az írásjelek pontos és félreérthetetlen használata előfeltétele volna a szabatos jogi közlésnek is. Kénytelen vagyok ezt az elemista szinten is meg-oldható problémát szóba hozni, mert tekintetbe véve szabályaink szövegének előkészítettségi fokát, lektorálatlanságát, láthatóvá válik a „nyelvfordrások” (lektorok, korrektorok) keze munkájának idült hiánya, az érthetlenségig fo-kozó szövegkuszaságok garmadája. Általánosítani persze nem szeretnék, a kizárólagosság bélyegét, az elfogultság ódiúmát nem kívánom magamra vállalni, de tény, hogy néha – ha négy-öt jogász összehajol – képtelenek va-gyunk megfejtetni, mi a rossebet akart a törvény írója tudomásunkra hozni, szabályozni, és ebben nem kis szerepet kapnak a rossz helyen tartózkodó, vagy elmaradó vesszők, vesszőfutásra kárhoztatva bennünket.

Ha a jog nyelvi értelmezési föl osztásainak vizsgálatát folytatjuk, föltűn-het, hogy a szerzők az interpunkciós értelmezést általában a nyelvi interp-retáció skatulyájába tuszkolják, így az én álláspontomtól sem esik távol, ha ezt a műveletet külön alkategóriaként, avagy a jelentéstani-mondattani értelmezés egyéb módjainak kiegészítő metódusaként tartanánk számon. Az írásjelek tehát mindenekelőtt a mondattani értelmezés síkján tűnnek föl, ki-sebb mértékben a stilisztikai interpretációban, míg a legelenyészőbb hatást a szóra, a kifejezés bázissejtjére gyakorolják, tehát a lexika szemszögéből tekintve irrelevánsak volnának.

A nyelvi értelmezés fajtáinak bemutatása alkalmával Visković profesz-szor föl sorolását említem, és kiindulópontnak is tekintem. Ezek szerint lexi-kai, szintaktikai, stilisztikai és interpunkciós értelmezéseket különböztetünk meg (VISKOVIĆ 1989).

A nyelvi értelmezés módszerének általunk némiképpen módosított osz-tályozása szerint az alábbi szinteket különböztethetjük meg:

1. **Szótani, terminológiai** vagy **lexikai** értelmezés, mely a terminus technicusok valódi értelme föl kutatásának és meghatározásának eljárása. E tevékenység eredményeképpen „véglegesítjük” a szavak és kifejezések igazi jelentését.

2. A **szintaktikai** (mondattani) értelmezés során a mondatok valós és legmegfelelőbb értelmét választjuk ki.

2a. Az **interpunkciós**, azaz írásjel-értelmezés során az elkalandozásra, néha bujkálásra hajlamos írásjelek számára az elküldött üzenettel összhangban álló reális mondat tartalomnak megfelelő helyeket jelöljük ki.

3. A **stilisztikai** értelmezés a normák, a jogszabályok, az előírások és általában az aktusok adott stílusjegyei és megfogalmazási formái indokoltságának magyarázatával foglalkozik. Véleményem szerint ez az értelmezés leginkább a pallérozottsági állapot pusztán föltérképezésére korlátozódik, a jelentéstartalmi kétségek eloszlátása tekintetében azonban fegyvertelennek tűnik, ezért ezen vizsgálati mód besorolása az „értelmező” nyelvi interpretációk nevei közé bizonytalansági elemeket tartalmaz.

Ha a jogi szövegek nyelvi „egészsége” karbantartásának problematikáját tekintjük át, a stilisztikai értelmezést valamiféle „arcápolással”, illetve a szöveg tüneti kezelésének megnyilvánulásával hasonlíthatjuk össze, ezzel szemben elsősorban a lexikai és a szintaktikai értelmezés bővérűbb, lényegi, és a jelentés föl kutatására irányul, a kétségek, a hiányosságok és a homályosságok eloszlátásán szorgoskodik, s ha továbbfűzzük az orvosi összevetést, akkor ez esetben a betegségközpontú gyógyítás esete forog fenn, s amikor ráleltünk a megoldásokra, a szöveget meggyógyítottuk.

Osztályozásomban szembeszökő módon elrugaszkodtam Lukić professzor fölosztásától is (LUKIĆ 1961), akinek rendszerezése meglátásom szerint nem tartja szem előtt az elemi és általános lingvisztika imperativusait. Szerinte lexikai, grammatikai, szintaktikai és interpunkciós értelmezés létezik. Ezzel szemben viszont jómagam azt az álláspontot képviselem, miszerint a nyelvtani értelmezésnek gyűjtőfogalmi jelentőséget ildomos adnunk, főleg ha a szókészlet-tani és a mondattani értelmezésekhez viszonyítjuk. Ha nem így tennénk, olyan benyomást keltenénk, mintha a szókincs, a szókészlet vagy a mondattan az összes rájuk jellemző törvényszerűséggel és szabályrendszerrel egyetemben nem volnának nyelvtani kategóriák, ami természetesen hihetetlen és pontatlan is lenne. A nyelvi értelmezés latin megfelelője (*interpretatio grammatica*) is meggyőzően bizonyítja, hogy előadott félelmem, illetve a hivatkozott szerzők által elvégzett rendszerezések helytállóságával kapcsolatos bíráló megjegyzéseim megalapozottan indokolhatók.

A fenti elővezetésből kiindulva a nyelvi értelmezés tulajdonképpen és végső soron a grammatikai interpretáció fogalmának felel meg, a nyelvtani

szabályszerűségek segítségével kutatjuk föl a jogi norma tartalmát, valódi jelentését, ezen művelet során azonban nem mellőzhetjük sem a szavak, a kifejezések és a fogalmak lexikológiai elemzését, a normaszöveget tanulmányozva pedig mondattani szerkezetének vizsgálatát ejtjük meg.

A nyelvi értelmezés jelentősége a jogtudományban ismert és nyilvánvaló. Ennek ellenére az a tévhit is elterjedt, miszerint a jogi, a normatív, a regulatív üzenetek teljesen egyértelműek. A nyelvi értelmezésük főlegességéről alkotott állásfoglalások túlnyomórészt nem jogászoktól erednek. Az értelmezés mindennapi tevékenysége közönséges, rutinszerű, más szóval láthatatlan vállalkozásként is fölfogható, mert megszokott és egyjelentésű kinyilatkozások magyarázatáról volna e nézőpont szerint szó, az üzenetek tehát érthetőek és dekódolásuk egyszerű intellektuális tett. Természetesen az értelmezés lényegesen összetettebb és többretegű alkotómunka, mellyel a jogszabályok megfogalmazásában föllépő árnyalatnyi jelentésbeli eltérések legkülönbélebb spektrumát kell észrevenni, áttekinteni és megoldani.

Az értelmezés különleges tevékenységéről alkotott tudat csak akkor válik teljessé, ha megállapítjuk – egyébiránt ez a nyelvi állapot a leggyakoribb –, hogy az üzenetek ritkábban abszolútak, azok rendre viszonylagosan homályosak, mert csupán „a jelentés magvát” tartalmazzák, mely részlegesen képes átfogni az összes fogalmi távlatot: szinte mindig föltűnő a „jelentésbeli sötétség zónája” (VISKOVIC 1981).

A fontos és megkerülhetetlen terminológiai követelményekkel kedvezőtlen módon szembeforduló tulajdonságok a jogi szakszavak és -kifejezések vagy üzenetek homályosságában és bizonyos fokú többértelműségében mutatkoznak meg. A terminus technicusok meghatározatlansága és megbízhatatlansága a jogi norma *széttartóságát, elmosódottságát* is eredményezi, ami úgyszintén egy sajátos ködösség, az értelmező pedig ezen üzendő jegy és jelenség kiküszöbölésének szerepében bukkan föl. Az üzenet poliszémiája egyfelől a másminő értelmezés lehetőségét nyitja meg, vagy ha Visković szavait veszem kölcsön: „...az alanyok közt nincs összhang a bizonyos kifejezésekhez kötendő jelentés vonatkozásában, illetve az üzenet tárgyának tekintetében...” (VISKOVIC 1981), másfelől viszont ugyanazon terminusok két vagy több különböző tárgyat is felöllelhetnek, tehát azt a kétséget kell eloszlatni, melyikükre is vonatkoznak az adott szavak és kifejezések. A jelenségek rendszerint többjelentésűek, vitathatóak és befejezetlenek, értelmezésünkkel kiteljesítjük és egyértelműsítjük őket (VISKOVIC 2004).

A nyelvi értelmezés tehát magas intellektuális erőfeszítés, mellyel a „kivehetetlen” és poliszémikus terminusokba értelmet lehelünk, szem előtt tartva a konkrét társadalmi körülmények időszerűsítő tényezőit. Visković a „társadalmi kontextus” terminust használja, e fogalom alatt a kommuniká-

ciós és értelmezési helyzetben az emberi aktusok jelentésére hatást gyakorló egzakt történelmi tényeket érti. A sajátos és eltérő szituációk tehát mindig a tartalom elnyelésének forrásai lehetnek, ezért veszélyeztetik a félreérthetetlen megértést. Ez azt is jelenti, hogy a különféle társadalmi csoportokban vagy szakmákban és hivatásrendekben a meghatározott nyelvi jelek eltérő tartalommal használhatók. Például a *szemiológia* terminus az orvostudomány nyelvében a kórtünettan (szimptomatológia) alkotóeleme lehet, míg a kommunikáció elméletében és gyakorlatában e szó segítségével általánosságban írjuk körül a társadalomban használatos különböző jelek „magatartásának” kutatásával foglalkozó tudományágot (VÉGHÉLYI–CSINK 1988).

A nyelvi értelmezés segítségével először az üzenetet elmondó szavak és kifejezések lehetséges jelentéseit kell meghatároznunk az általánosan elfogadott interpretációs metódusokkal és szabályokkal összhangban. Ezáltal már megtettük az első lépést a félreértések kiküszöbölése irányában, majd a legkitűnőbb megoldások kiválasztása után definiáljuk a terminus igazi és legjobb, legalkalmazhatóbb értelmét.

Az értelmezési dilemmák okai és megoldásuk

A normák valódi jelentésének fölkutatási eljárása során különféle – részben objektív, de olykor szubjektív természetű – nehézségekkel találkozunk. A kétségek okai az alábbiak:

1. **Történelmi ok:** a szavak és jelentésük az idő folyamán a történelmi, társadalmi, államberendezési és jogi fejlődés reflexiójaként változnak, vagy csak alkalmazkodnak az újonnan kialakult viszonyokhoz, szükségletekhez és az intézményekhez is. Például a *kikötő* korábban csak tengeri, folyami, egyszóval vízi horgonyzóhelyet jelentett, ma már *légikikötő* is lehet.

1a. A történelmihez hasonlatos az **időbeli ok**, melynek bekövetkezése a norma meghozatala időszakában érvényes és közkeletű, elsődleges szójelentés, valamint az alkalmazás pillanatában hatályos, módosult terminustartalom közötti eltérés. Két ellentétes álláspont ismeretes e kérdésben: az első nézet szerint az a jelentés tekintendő irányadónak, mellyel a norma a meghozatalkor rendelkezett, a második szerint pedig az adott szabály alkalmazásának pillanatában érvényes tartalmat kell mérvadónak venni. Jóllehet úgy tűnik, hogy a második álláspont melletti érvek a súlyosabbak, mégsem lehetünk kizárólagosak. A kétségeket az értelmező eseti vizsgálattal oszlatja el, miközben gondos ténybeli-fogalmi, jogi-történelmi és nyelvi-etimológiai összetevéseket végez, nem hagyva figyelmen kívül a meghozatal és az alkalmazás között eltelt idő hosszúságát, a változás minőségét stb.

2. **Területi ok:** országunk minden ellenkező látszat dacára továbbra is megtartotta a többnemzetiségű és többnyelvű közösség jellegét, ám a régi, va-

lóban szövetségi Jugoszláviában idült módon voltak jelen a jogrend és a szabályosság egyöntetűsége hiányának jól kivehető jelei, így megtörtént, hogy egy adott vidéken vagy az ország más szögletében a különböző nyelvi, nyelvjárási vagy csupán nyelvváltozati területeken nem egészen egységes, úgynevezett szójelentési törvények voltak érvényben és hatályban. Ha az értelmező szerepkörében valamely egyéb vidékről származó személy bukkant fel, aki a kérdéses nyelvet-dialektust-változatot-lokalizmust bizonytalanul bírta, elkerülhetetlenül értelmezési akadályok gátolták a helyes megfejtéseket, hibák vétésére is sor került. (A vajdasági szerbek csoportnyelvi szinten ismerik és széles körben használják is a *kubikaš/kubikos* foglalkozást jelölő szót, míg egy montenegrói származású szakember, bíró áldásos – Újvidéken kifejtett – tevékenysége közben megértési nehézségekbe ütközik, mert a főntebb mondott szó hallatán sötét lepel hull elméjére, magyarán fogalma sincs, mit jelent a mifelénk sajátságos fizikai munkát végző szorgos dolgozók „szakmája”).

A fentiekben nyugodt lélekkel jelen időt is használhattam volna a múlt helyett, de tartózkodtam a probléma aktualizálásától, mert úgy gondolom, e percben a politológia iránti amatőr hajlamom irreleváns, sőt kontraproduktív is lehet, ha a Vajdaság Autonóm Tartomány önállósága és hatáskörének terjedelme körüli eldöntetlen alaki és anyagi kérdésekkel kapcsolatos kétségeket és véleménykülönbségeket vesszük tekintetbe az e politikai momentumban uralkodó érzékeny alkotmányjogi-normatív kérdések megnyugtató rendezése tárgyában.

Ha az okokat túlnyomórészt objektív természetűeknek tekintjük – hiszen nem az értelmező elsődleges feladatkörébe tartozik a kifejtett egyöntetűség-nélküliségek elhárítása – akkor most lassan közelítünk a szubjektív okok, mint az értelmezési nehézségek kiváltói felé.

3. **A jogszabály-előkészítők nyelvismereti fogyatékoságai:** az értelmező szemszögéből ez az akadály még mindig objektív lehet, hiszen nem ő a felelős a jogszabály alkotóinak lingvisztikai ignoranciájáért. Ha azonban ezt a kváziobjektív okot szélesebb látókörből próbáljuk szemlélni, átminősíthetjük a legmegbocsáthatatlanabbul szubjektívvé is, mert a jogszabály alkotója, illetve szerkesztője kötelezően biztos nyelvkezeléssel megáldott személy kellene, hogy legyen, mert az első és legfontosabb, ha ugyan nem az egyetlen kifejezési eszközzől, a nyelv tudásáról van szó. Írástudatlan ember ne akarjon törvényt írni, mert analfabetizmusával megrengetheti az egész törvényalkotási szerkezetet és a normatív jogrendszer konzisztenciáját. Sajnos, a közepes káderek kontraszelekciója, a párthűség alapján történő foglalkoztatás megtették a magukét, kriminális állapotokat idézve elő egész legiszlatúránkban és jogszolgáltatásunkban, de megálljt vezénylek magamnak, és nem portyázok tovább a politika háborgó közegében.

A homloktérbe nyomakodott szubjektív értelmezői mérlegelés az interpretáció hepehupás egyenetlenségét vonja maga után, és pedíg abból az okból kifolyólag, hogy a szavak nyelvi jelentése – a jelenséget a diffúz terminusok, szinonimák, homonimák, a tautológia, a homályos és meghatározatlan szakszavak és -kifejezések stb. előfordulásában vesszük észre – nem abszolút, azaz nem egzakt mércék által határozott meg, s a jelentés nem is lehet teljesen önálló, hiszen több ténykörménytől és a szövegekörnyezettől függ. Az értelmező – miután sikeresen áthidalta és legyőzte az imént részletezett nehézségeket – tevékenységével maga is a jogteremtés láncszemévé válik, ha csak utólagos és közvetett módon is.

Összegezve: a nyelvi jelentés nem tükrözi mindig a jogi norma, szabály, előírás, aktus igazi értelmét – ez a megállapítás elkoptatott közhelynek tűnik, annyiszor hangsúlyoztam már –, a szavak és az elgondolások nem azonosak, az emberi észjárás igen bonyolult, többretegű és csodálatosabb a tökéletlenebb, rugalmatlanabb és a legkifinomultabb gondolati árnyalatok szivárványos többszínűsége bemutatásának abszolút alkalmasságát nélkülöző nyelvvel szembeállítva. Lírai, kissé irodalmiasított hasonlattal élve: a jog olyan, mint a szerelem, bármilyen gazdag is a nyelv, amelyben kifejeződik, az érzések, elképzelések és a viszonyok ragyogásának minden légiés finomságát tökéletesen kifejezni, visszaadni képtelen.

A jogszabályokat megjelenítő terminusok és fogalmak mindig általánosabbak és absztraktabbak a „kelléténel”, legalábbis az élet kiismerhetetlensége által szült és kitermelt, elképzelt konkrét eset a legkritikában feleltethető meg teljesen az absztraháló normának. Minél általánosabb egy szabály, annál nehezebben alkalmazkodik az általa rendezni kívánt konkrét társadalmi viszonyhoz. Az egyes esetek azonban mindig konkrétak, összességüket totálisan felölelni lehetetlenség, tehát a végső soron mégiscsak általános és absztrakt norma hatótávolsága korlátozottá válik. A nyelvi értelmezés jogban teljesítendő feladata akkor lesz hatékony, gyümölcsöző, és a már felmerült vagy a jövőben csak föltételes módban jelentkező egyéb különféle problémák megoldását akkor eredményezheti, ha a jogászok – függetlenül attól, hogy elméleti tudósokról vagy gyakorló szakemberekről beszélünk – a jogélet konkrét helyzeteiben rámutatnak a norma és a valóság közötti értelmi végigmondatlanságra és „terpeszállásokra”, ekképpen hozzájárulva a kétségek eloszlatásához. Válaszott témánk és az általunk kiemelten kezelt tudományág – magában foglalva a nomotechnikától egészen a magas szintű nomológiaiáig terjedő skála minden lépcsőfokát – sok kérdésben határos a jogelmélettel, és irigylésre méltóan sok érintkezési pontjuk is van. A jogi aktusok előkészítésének módszertana tehát a jogelmélethez hasonló célt fogalmaz meg: a törvény és egyéb normatív aktusbeli homályosságok kiküszöbölését.

A nyelvi értelmezésről elővezetett gondolatsor végén enyhíteni kívánom Slobodan M. Blagojević álláspontját, aki azt állítja: a világos nyelvi jelentés a kivétel, és a jogi norma nyelvi értelme homályos (BLAGOJEVIĆ 1994), ami véleményem szerint azt jelentené, hogy mindig ez az áldatlanság keseríti életünket. E szélsőséges véleményt olyképpen tehetjük mérsékeltebbé, ha kimondjuk, hogy a világosan érthető, egyértelmű nyelv viszonylag ritka jelenség, míg a jogi norma gyakran „fátyolos” kategória.

Ha a normaalkotó a nyelvet nem is ismerheti kifogástalan tökéletességében, arra azonban törekedhet, hogy a „regulázás” mindennapi valóságában legalább közelítsen az egyébiránt elérhetetlen abszolút pontos kifejezésre. Az általa hiányosan ismert nyelvi törvényszerűségek és a kétértelmű, „első-tétített” kinyilatkoztatások váltják ki a permanens lingvisztikai (grammatikai, szintaktikai, lexikai-terminológiai, stilisztikai és interpunkciós) interpretáció elengedhetetlenségét, az okos helyreigazításokat és hibajavításokat, külön köteleesség pedig a jogi normák, vagy legtágabban a jogi aktusok időbeli és térbeli érvényességének, jelentésének a meghatározása.

2. A JOGI FORDÍTÁS MINT AZ ÉRTELMEZÉS KÜLÖNLEGES FAJTÁJA

Első látásra akár meg is lepődhetünk a közcímbe állításon. Valóban meghökkentő, de ha az angolból kölcsönözzük a fordítás és a tolmácsolás (BENKŐ szerk. 1976)¹ (mint az értelmezés valamiféle „elsutult” szinonimája) lehetséges megfelelőjét (*interpretation*), a vázolt tézis azonnal tarthatóvá és védhetővé válik.

Ezen összetett és különleges tudományterület teljes megértéséhez a legfontosabb elméleti tételek részletesebb bemutatása szükségeltetik, miközben szembeszökővé válik a törekvés, hogy az egész témát gömbölyű és rendszerezett látásmóddal közelítsük meg.

A jogi gondolatokat, illetve az üzeneteket és az akaratokat a jogalkotó a címzettekhez a legfontosabb kommunikációs instrumentum, a nyelv útján közvetíti. Ez a küldés, vagy más szóval jelölve: a közvetítés általában homogén nyelvi környezetben belül történik, ebben az esetben a nyelvi és a kommunikációs közösség tagjai – a jogalkotó, a jogalkalmazó s a jog elvárásaival összhangban viselkedő (vagy nem viselkedő) emberek, a földadó és a címzett – egyazon nyelvvel vannak összekötve. Más lesz a helyzet, ha ez

¹ Maga a **tolmács** szó turcizmus: tilmacs, tolmacs, gyilmacs az oszmán-török, a türkmén, a tatár és a kirgiz nyelvben a török til = nyelv szóból ered. Érdekes még, hogy az e lányszóban hivatkozott forrásmű megállapítása szerint a német Dolmetscher szó valószínűleg a magyar nyelvből származik.

a kapcsolat bizonyos okokból hiányzik. Ekkor válik szükségessé az *idegen nyelvi közvetítés*, vagy ahogyan a műveletet közkeletűen jelöljük: *a fordítás*.

A jelenség végigkísérte az emberiséget történelmi kialakulásának kezdetétől fogva, és a história hosszú periódusaiban elsősorban a szakrális, valamint a politikai, a jogi és a kereskedelmi szövegek fordításában nyilvánult meg. E kategóriák „átültetésének” nemzetközi jelentősége és volumene mind a mai napig az összes fordítások túlnyomó többségét teszi ki, habár – a többelémű és tökéletesebb igazság felkutatása végett – föltétlenül észre kell vennünk, hogy azoknak csupán elenyésző hányada alkottatott a tudományos irodalom minőségi kritériumaival összhangban, annak igényeit kielégítve.

A jogi szövegek szakfordításának sajátosságai

Mivel a jogi nyelv helye a szaknyelvek között jelöltetik ki, természetes, hogy a jogi fordítást is a szakfordítások osztályába soroljuk. E megállapítás jelentőségét abban a tényben kereshetjük, hogy a szakfordítás esetében nem beszélhetünk nyelvi közösségről, de elvárás az azonos szakmai kommunikációs közösség létezése, abban az értelemben, hogy a címzettek körében a közlemény fölfogásához szükséges specializált előtudásra van szükség. E körülmény föltételezése döntő fontosságú a helyes módszerválasztás és -alkalmazás szempontjából.

A szakfordítás kifejezés azonban tartalmát tekintve túlságosan széles, mert föltöbb szerteágazó és eltérő tárgykörököt foglal magában, melyek igen differenciált követelményeket és kritériumokat támasztanak. Leegyszerűsítve: a szakfordításokat kétosztatú, természettudományi-műszaki és humán-társadalomtudományi kategóriákba sorolhatjuk. Ezek az általam ácsolt, hosszadalmas kifejezések talán túlságosan nagyra törőek, de bizonyosan bonyolultak, ezért a szöveg tehermentesítése végett a továbbiakban a műszaki és jogi fordítások terminusokkal élek majd.

A két csoport között észrevételezhető legalapvetőbb különbségeket az alábbi módon lehet föltérképezni: a műszaki szövegek nyelvezetét szinkronikus módszerrel vizsgáljuk, tehát vélelmezzük az úgynevezett egyidejűséget, azaz a forrásnyelv és a célnyelv időbeli összhangját. Ez logikus, ha tekintetbe vesszük az érintett tudományos tárgykörök viszonylagos fiatalágát. Egyértelmű, hogy míg a műszaki tudományok valamely ágában elért legújabb vívmányok fogalmait a másik nyelvbe csak a legkorszerűbb nyelv műszerei segítségével ültethetjük át (ezek naprakészségének távollétében gyakran az angol nyelvre alapozódó globalizált kifejezésmódba menekülünk), addig a jogi szövegek esetében értelemszerűen szinte rendre megjelenik a diakronikus elem, azaz egyes esetekben az ősi eredetű szövegek

fordítását kell megoldanunk a manapság használatos nyelvi és terminológiai eszközökkel. Az időtényező a jogi szövegek esetében megkerülhetetlen, de az állandósuló társadalmi haladás rizikófaktorával a fordítás művelete során is számolhatunk. A fordítói munka bizonyos objektív lomhasága – még olyan esetekben is, amikor a perfekcionizmus iránti vágyakozásunkat a minimumra vagyunk kénytelenek csökkenteni – időbeli eltérést és különválást eredményez, néha tatóngó szakadékok is akadályozzák a forrás- és a célnyelv távolságának áthidalását. Egyszerűbben szólva: a fordítások a fejlődéshez viszonyítva mindig, még a szabályozásnál is vaskosabb késelemben leledzenek, az örökös cél pedig az elrontás gócéjának kikiáltható időtényező lehető legradikálisabb lerövidítése.

Míg a műszaki és az egyéb természettudományi ágazatok szaknyelvhasználatánál az interlingvális kapcsolatok állandósága épült ki némi szuperlingvális elemmenyiséggel megfűszerezve – a megértést lényegbevágóan megkönnyíti a terminológia azonossága és a számos internacionalizmus – addig a jogi szövegek az idő és a tér, valamint a kulturális-társadalmi háttér huzamos erőhatásának vannak kitéve. E kategóriák tehát szakadatlanul mozognak, azaz változnak.

Igen érdekesnek tartom Karcsay Sándor véleményét, kinek állásfoglalásai (KARCSAY 1976) látszólag némiképpen különböznek a mi számos alkalommal kifejtett, a jogi terminológia egyértelműségére vagy monozémiájára, mint olyan imperativusra utaló megállapításainktól, mely alól kibújni nem szabad. Karcsay – mértékadó tanulmányai sokaságának egyikében – a műszaki szövegek mibenlétére tér ki, melyekről úgy vélekedik, hogy azok a legnagyobb mértékben technikai terminusokkal, azaz előre definiált és gyakorta szabványosított szakszavakkal operálnak, szemben a jogi nyelvvel és annak fogalmaival, melyek használatát csak magából a jogból kiindulva lehet megmagyarázni és megérteni. A jogi nyelv fogalmi nyelv, ezért reá nem alkalmazhatók a technikai szaknyelv terminusainak egyértelműségéről fölállított szabályok. Értelmezése, ezáltal pedig fordítása is a néha meg-megtorpanó, de sohasem lecövekelő, leginkább ütemes haladás összetett folyamatainak van alárendelve. A jogi fogalmak a többszörösen többretegű jelentésbeli lehetőségek sűrítmenyei, bennük a sokértelműsége, avagy a poliszémián keresztül nyilvánul meg a jogi valóság változatossága és a jogi-történelmi tapasztalatok tarkasága. Mindezeket tekintetbe véve érthető meg az adott szavak, válnak gyúrható, dagasztható, alakítható fordítói alpanyaggá, s ha a legalkalmasabb módon ültetjük őket át az adott célnyelvi közeg történelmi, szociális és kulturális miliójébe, az eredmény csillogó lesz.

Nem szorul bizonyításra a tény: míg a műszaki szövegek terminológiájában magas fokú nemzetközi konvergencia van jelen, és a fogalmi meghatá-

rozások a nemzetközi egységesítés tendenciáját és jegyeit viselik magukon, addig a jogi szavak és kifejezések, tehát a jogi fogalmak kissé elszigetelve maradnak a helyi társadalmi-kulturális viszonyok környezetében és a nemzeti hagyományok vitális táptalajában – ha ugyan ez utóbbiakat valóban éltetőnek ítéljük meg, és nem lelünk föl benne egy fikarcnyi mérgező anyagot sem. De hamarjában térjünk vissza itt fürkészett témánkhoz! A magyar terminológia és fordítástudomány etalonja, szinte megelőzve korát, három évtizeddel ezelőtt zseniálisan állapította meg: igaz ugyan, hogy az utóbbi időben a különféle európai és egyéb nemzetközi közösségekben (KGST², Közös Piac, EFTA³, GATT⁴ stb.) egyre inkább érezhető az unifikációs áramlatok, azonban kétség sem férhet hozzá, hogy ez inkább az „ifjabb” jogágakra vonatkozatható. Ide sorolandó az áruforgalom, a külkereskedelem, a banküzemtan, a deviza- és vámügykezelés stb., de a jogi nyelv körében a terminológia egyöntetűsége iránti törekvés nemzetközi szinten mégsem minősíthető átfogó jellegűnek.

Nem különösebb probléma leszögezni, hogy a homályos fejtegetések a fogalmazásbeli tapasztalat elégtelenségének és az írás felületességének eredményei, az igazi kihívást azonban az jelenti, hogy felderítsük a szerző szándékát, közleménye, üzenete tartalmának velejét, s ha ezt valóságúen tesszük, akkor ártalmatlaníthatjuk az aktusokba belopakodott zavarosságokat, s kreatív „magyarítóként” (már amennyiben a fordítás célnyelve édes anyanyelvünk) elhárítottuk a megértésre leselkedő veszélyt, a csorbát kiköszörültük.

Visszatérve az egységesítés témaköréhez, és az időszerűsítés követelményeinek eleget téve leszögezhetjük: a globalizáció tendenciája, vagy egy tipikus latinizmust kölcsönkérve: a terminológia és a nyelv mundializációja⁵ korszerű jelenünkben, a megszorított jogágakban sokkalta inkább észrevehető, mint negyed évszázaddal ezelőtt.

A fenti nézeteket kötelességemnek érzem még az összehasonlító jog szempontjából is kiegészíteni, megállapítva, hogy e tárgy művelői elmélyülten állnak hozzá a konvergencia – tehát a társadalmak és a jogrendszerek

² KGST (Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa)

³ EFTA (European Free Trade Association), Európai Szabadkereskedelmi Társulás

⁴ GATT (General Agreement on Tariffs and Trade), Általános Kereskedelmi és Vámtarifá Egyezmény

⁵ A mivelénk furcsa és hontalan terminust sikeresen népszerűsítette prof. dr. Dejan Mihailović, a mexikói Monterrey Technológiai Intézetének rendes tanára és kutatója a *Svetska kriza: položaj Latinske Amerike i Srbije u novoj geopolitičkoj raspodeli moći* (Világválság: Latin-Amerika és Szerbia helyzete az új geopolitikai hatalomfelosztásban) című vendéglőadásában. Újvidéki Európai Jogi-politikai Tanulmányok Kara, 2008. 12. 23.

egymáshoz közelítése – kérdésnyalábjának megoldásához, messzemenően elemzik a különféle, jellegzetességeik tekintetében néha szélsőségesen eltérő társadalmi-politikai és jogi rendszerek egymáshoz közelítésének lehetőségeit, és a kívánatos fejlődési irányok kijelölésével is foglalatoskodnak. Valaha ezt a jelenséget – a nemzetközi méreteket öltő harmonizáció iránti enyhe törekvéssel – a szocialista és a kapitalista állami és polgári jogrend egymáshoz közelítése miatt úgynevezett vegyes konvergenciának titulálták. Némi túlhaladottsága ellenére a megállapítás a mai napig is használható, különösen a divergencia ellentétes szemszögéből, mely irányból vizsgálódva a jugoszláv (nem is oly távoli) múlt érvényes rendszerében a jogintézmények különbözősége következtében kifejezett szétágazásokat tapasztalhattunk. A konvergencia és a divergencia tehát az összehasonlító jogban igen ismert problémakör (EÖRSI 1975), mely kétségtől mind a terminológiára, mind pedig a komparatív jogi szempontokat tiszteletben tartó fordítástechnikára és -tudományra figyelmen kívül nem hagyható hatást fejt ki.

A jogi fordítások terén tapasztalható kommunikációs közösségi egybeesés távollétéről már korábban is említést tettem. A fordítás tevékenysége útján nemcsak két különböző nyelvet, illetve jogrendszert hidalunk át, hanem ennél hatalmasabb méretekben is értékes műveletnek vagyunk a végrehajtói, elegendő csak az egy jogrendszeren belül prosperáló (vagy tengődő) különböző nyelvű közösségek létezésére gondolnunk. Ez volt a helyzet a tovatűnt JSZSZK-ban, de ma is időszerűek a kihívások Svájc, Belgium, Kanada államaiban, és végső soron az Európai Unió elkülönülő szupranacionális jogi konglomerátumának közösségében is, mely azonban az unifikált normatíva minimumánál azért többet hordoz magában. Vagy a vázolttal ellentétes helyzet is fönnforoghat, amikor egy nyelv és több jogrendszer viszonyát kell a fordító rátermettségével megnyugtató módon rendezni (a német nyelv még a közelmúltban is nem kevesebb, mint négy jogrendszer közös nyelve volt: az egykori szocialista Német Demokratikus Köztársaságé a maga külön bejáratú jogával és terminológiájával⁶, de hogy a normálisabb országokat is tételesen felsoroljuk: Német Szövetségi Köztársaság, Ausztria, Svájc, melyekre úgyszintén vonatkoztathatók e sorok írójának megállapításai).

További fejtegetéseim során elsősorban a jogi fordítások azon nemével és síkjával kívánok foglalkozni, melynek befogadói a szakemberek. Tartalmukat illetően a jogi fordítások tárgyai a jogszabályok, valamint a jog alkalmazásának folyamatában keletkező szövegek (bíróági ügyiratok, be-

⁶ A *Hausgeld* terminus például a volt NDK-ban a kórházi kezelés alatt álló biztosított családjának folyósított *táppénzt* jelentette, míg az NSZK-ban e kifejezéssel a *lakbért*, a *bérleti díjat* jelölik.

adványok, szerződések), vagy pedig tudományos és oktató jellegű cikkek, a jogirodalomban létrehozott termékek.

A tételes és kimerítő fölsorolás szándéka nélkül néhány példát említenék a nemzetközi jogforgalom köréből, mely a jogi fordítás egyik legfontosabb megnyilvánulási formája, hiszen az államközi kapcsolattartás, valamint a nemzetközi szervezetek, a gazdasági, a művelődési és a tudományos testületek, továbbá a magánszemélyek közlekedésének egyaránt vannak jogi vonatatai. Ide tartoznak a polgári meg a büntető ügyekben kért és szolgáltatott nemzetközi jogsegély, a nemzetközi szerződések és megállapodások megkötését megelőző előkészítő tárgyalások, illetve a már aláírt kontraktusok becikkelyezésének eljárása, a külkereskedelmi, a nemzetközi gazdasági műveletek, a nemzetközi áru- és személyforgalom ügyletei, az idegenforgalom, a szerzői jog, a polgári perek, a nemzetközi elemeket tartalmazó nemperes és közigazgatási eljárások, a családi jog, különféle dokumentumok, magánokiratok, örökösödési iratok stb.

A törvényszövegek fordításának témakörében csupán néhány „kezdő” ötletemet, alapvető megjegyzésemet mondom el, e problematika ugyanis központi helyet foglal el a jogi aktusok két- és többnyelvű előkészítésének és szerkesztésének módszertanában, s kedvenc témámnak is előléptethetem azzal a kikötéssel, hogy elsősorban a többnyelvű környezetekre és közösségekre kell vonatkoztatni, nem pedig általában minden jogrendszerre. A törvényfordítás különleges szerzet a tekintetben is, hogy jellegzetessége szerint nem elsősorban a szakember-címzettekhez szól, ennél fogva a fordítás nyelvezete elsősorban közismert köznyelvi, sőt népnyelvi eszközökkel él, de úgyszintén – s e kritériumot állandó jelleggel imperativusnak szoktuk titulálni – a törvények és fordításuk nyelvezete nem nélkülözheti a szükséges mennyiségű szakmaiságot és a tudományosságot sem.

Minden fordítás szellemi művelete forrásnyelvi szövegből indul ki, melyet többirányú, szerteágazó és alapos elemzésnek ildomos alávetni, értelmezzük tehát, majd a célnyelv megfelelő ekvivalensének föl kutatásához látunk hozzá, s végezetül – az elmondottak mindegyikének eredményeképpen, az adott szöveg szükségleteivel összhangban – megfelelő formába öntjük. Ezt az eljárást természetesen sokkal egyszerűbb leírni vagy körülírni, mintsem korrektül lebonyolítani, mert a jogi nyelv egy csomó, a fordító számára megrökönyítő meglepetést rejt magában, ami nem különben vonatkozik a változatos sokrétűséggel lesben álló csapatatókra. E munka szerzője ámulattal adózik a szépirodalmi műfordítások terén incselkedő, furmányos nehézségeket könnyű kézzel megoldó irodalmár fordítók teljesítményének, s mivel e tárgykör oly messze esik szakmai érdeklődésétől, mint Makó Jeruzsálemtől, visszatérve a szaknyelvekre, ugyanezzel a hódolattal viseltetik a

műszaki fordítók azon egyéniségei iránt is, akik nemcsak hogy a megfelelő terminus kiválasztásakor sziporkáznak, hanem egyúttal keresetlen egyszerűséggel ecsetelik az adott műszaki ág szavainak fogalmi meghatározását is. Mindezek a közlések azonban nem változtatnak azon a verejtékezést kiváltó tényen, miszerint a jogi fordító szintén a legmagasabb fokú nehézségeket és bonyodalmakat kénytelen megoldani.

Panaszaim és a buktatók fölötti búsongásom tárgya e helyütt nem a lingvisztikai, mondattani, vagy esetleg szóalaktani természetű problémamegoldó képesség véges mivolta, hiszen megdönthetetlen vélelemnek tartjuk a fordító által holtbiztosan és szerkezetében kezelt forrás-, valamint célnyelvet egyaránt. Méltatlan volna e ponton a jogi tudásban megbúvó, néha tántogó hiányosságokra és hézagokra gondolnunk, mert a fordító kötelezően rendelkezik oly fokú tudással és ismeretanyaggal, melynek segítségével biztonságosan igazodhatik el a megfelelő nyelvi pár jogrendszerében. A zavarok akkor válnak ágaskodóvá, amikor a szöveg érdemi tartalmából, illetve a nyelven kívüli tényezőkből szinte láthatatlan módon valós okok törnek a felszínre, pontosabban a fordításra kiválasztott szövegbe. Nem létezik ugyanis föltétlen azonosság a tények, illetve a jogi tartalmakra reflektálni kívánó nyelvi jelek között. Minden fordítás – s különösen érvényes ez a jog birodalmában eszközölt átültetésekre – pragmatikai és szemantikai nehézségei a konkrét körülményekből fakadnak. A pragmatika szót itt szemiotikai értelemben használom, tehát azt szükséges megoldanunk, lehetőség szerint ingadozások nélkül és egyenes egyértelműséggel, vajon miféle viszony jellemzi a nyelvi jelet és annak befogadóját az üzenet küldőjével szemben. Ezt a kapcsolatot egy egész kérdéskomplexum föltevésével tekinthetjük át: ki és mit, mikor és hol, miért és hogyan, milyen körülmények közepette mondott ki, avagy írt le. Ebből a bonyolult egészből az alábbi elemeket emeljük ki: hol, mikor és milyen föltételek mellett léptek a fönt fölsoroltak egymással kapcsolatba, és – minő váratlan fordulat – már megint a váltig hangsúlyozott determinánsokhoz: az idő, a tér és a háttér egyenletrendszerének komponenseihez kanyarodhattunk vissza!

Minden gyakorló fordító jól tudja, hogy előre sohasem határozható meg, mely érából erednek a szembejövő szövegek – mondja el magvas gondolatát Karcsay (KARCSAY 1978). Bár a nevezett szerző szépemlékű személyes ismeretségünk okán, de nem elsősorban azért, hanem tudományos eredményei miatt, a legfőbb kedvenceim közé tartozik, ebben az esetben szelíd szembeszegüléssel vagyok kénytelen viseltetni álláspontja iránt. Állítása szerintem csak részlegesen pontos, mert nem szorul bizonyításra, hogy szinte minden szövegnek van címe és keltezése, mely tény számúzi a tétovázást, hiszen rámutat az adott mű származására. Ám tételezzük föl, hogy

„névtelen és keltezetlen” írás fordítására kényszerülünk. Ekkor – ha birtokában vagyunk az azonosítást megkönnyítő nyelvi, történelmi, politikai és jogtudományi ismereteknek – akadálytalanul fogjuk föllelni a minőséges, rendeltetészerű és sikeres vállalkozásunk realizálásához szükséges alkotóelemeket. Ha például a fordító Werbőczy *Tripartitum*ának magánjogi rendelkezéseit (WERBŐCZY 1894) elemzi-fordítja (a keletkezés ideje a XVI. század, 1514), biztosak lehetünk éleselméljűségében és sassedmü látásában, hogy egy másodperctoredékig sem gondolja majd: valamiféle múlt századbeli önigazgatási általános aktussal foglalatoskodik.

A tér, illetve a területi elkülönítés kérdése leginkább olyan nyelvekben merül föl, ahol más-más, eltérő államhatalmi berendezések és jogrendek használják az azonos nyelvi eszközöket. A gyarmatbirodalmi rendszerek örökségeként mind a mai napig a valamikori gyarmatosítók nyelvét is használják az immár függetlenségüket kivívott államokban. A spanyol nyelv ezek szerint különböző országok jogrendszerének szókészleteti formába öntésére szolgál, ez a körülmény legföltünöbben Kuba példáján érdekfeszítő, melynek államberendezkedése igencsak eltér a hispán nyelvi régió közép- és dél-amerikai országaiétól, ám igen komoly jelentéstani eltérések mutatkoznak a többi spanyol nyelvü ország jogi nyelvzetében is. Ha a német hivatalos nyelvü államok jogi nyelvének pluralizációjáról érlelünk gondolatokat, megállapíthatjuk, hogy a különleges jogi hagyományok és fölfogások fogalmi és szóhasználati különbözőségekhez és különlegességekhez is vezettek és vezetnek, melyek elhanyagolása vastag félreértéseket eredményezhet. Amidön a tér, illetve a területi hatály kérdésével bibelödünk el, nem veszíthetjük szem elől azt a körülményt sem, hogy a megértést gátoló szétválások egyazon államon belül is akadékoskodhatnak velünk, különösen, ha olyan összetett államberendezések esetei forognak fönn, mint a mi hosszú évtizedeken át funkcionáló szövetségi államunk.

A társadalom fejlődése idősikban (az időtényező függvényében) zajlik. Egyáltalán nem mindegy tehát, mikor keletkezett a fordítandó szöveg. A nyelv változik és alakul, a társadalmi mozgásokkal párhuzamosan halad, néha csak araszol, másszor rohamlépésekben vágat a töretlen fejlődés útján. Vonatkozatható ez a megállapítás magára a felépítményi jegyeket magán viselő rendszerre is, amely azonban a konzervatív alaphozzáállás miatt lassabban, szinte bicegve lépked előre, a társadalmi történések szövevényétől jócskán lemaradva. Nyilvánvaló, hogy egy régebben létrehozott jogi szöveg – ilyen volna például az *Osztrák Polgári Törvénykönyv* (ABGB 1811) – terminushasználata tekintetében elévültnek is minősíthető, korszerű szempontokat figyelembe véve archaizmusokat (BORKOVIĆ 1985) vagy historizmusokat (LUKOVIĆ 2009) lelünk föl benne (miközben nem tagadhatjuk a

klasszikus jogintézmények terminológiájának nagyfokú állandóságát sem), a tényállások és a fogalmak pedig mai értelmezésükben másmilyen jellegűek, mint amit a nyelvi jel első megtekintésével felületesen kikövetkeztethetnénk, megsejthetnénk. Mégis érdemes hangsúlyozni, hogy a jogi fordítások időbeli elemével kapcsolatosan nem ajánlatos mindjárt valamiféle hatalmas történelmi távolságokra gondolnunk. Az igazán ódon, archaikus szöveg a szó jogi értelmében és a gyakorlatban valójában igen ritkán buzog elő, s csupán elvétve kell szembeszegülnünk a múlt évszázadokban keletkezett okiratok néha köntörfalazóan kacskaringós nyelvezetével. Az időről még csak annyit, hogy az életkörülmények nap mint nap és megállás nélkül változnak, új jogintézmények jönnek létre, más intézmények viszont eltűnnek, tehát egy egész sor jogszabály, kiegészítés és módosítás születésével találjuk magunkat szemben, új szavak „teremnek” a régi fogalmak megjelölésére, és mint érzékelhettük: elengedhetetlenül szükséges a fordító diakronikus érzékenysége és magatartása csakúgy, mint minden „jogász-nyelvész” eme tulajdonsága és meglátásai.

Mind a térbeli, mind az időbeli különbözőségek okait a forrásnyelvben keressük: a gyökerek a társadalmi berendezkedéshez vezetnek, az uralkodó gazdasági-kulturális viszonyok „akkor és ott” kérdésének pontos megválaszolásáig nyúlunk vissza. Az értelmezés, valamint a megfelelő ekvivalens föl kutatásának eljárásában a fönt vázolt módon vizsgált tartalom háttérel elemzéséből indulunk ki, nem pedig a puszta nyelvi képet vetítjük át a másik nyelvre. E harmadik elem az adott állam földrajzi, etnikai, történelmi, gazdasági, kulturális és politikai komplexumának átfogó áttekintését foglalja magában, és teljesen természetes, hogy az értelmezés során e tényezőket egytől egyig a mozgó világ fejlődésének dinamikájában, sohasem statikusan kell szemlélni, tekintetbe venni és tiszteletben tartani.

IRODALOM

- ABGB – Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch für das Kaisertum Österreich. 1811.
- BENKŐ Loránd (szerk.): *A magyar nyelvi történeti-etimológiai szótára, III. kötet*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976, 935.
- BLAGOJEVIĆ, Slobodan M.: *Uvod u pravo*. Visio Mundi academic press, Novi Sad, 1994, 298–301.
- BORKOVIĆ, Ivo: *Postupak i tehnika izrade pravnih propisa*. Informator, Zagreb, 1985, 100.
- EÖRSI Gyula: *Összehasonlító polgári jog*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975, 342.
- KARCSAY Sándor: A társadalomtudományi és a műszaki-természettudományi szövegek fordításának elméleti és módszertani eltérései és a jogi fordítások követel-

- ményei. = *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 8–9/1976. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Budapest, 1976, 359–362.
- KARCSAY Sándor: Szakszöveg – szakfordítás. = *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* 11/1978. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Budapest, 1978, 515–521.
- LUKIĆ, Radimir D.: *Tumačenje prava*. Savremena administracija, Beograd, 1961, 202.
- LUKOVIĆ, Miloš: *Bogišićev Zakonik – priprema i jezičko oblikovanje*. Srpska akademija nauka i umetnosti–Balkanološki institut, Beograd, 2009, 299.
- VÉGHÉLYI Péter–CSINK Tamás: *English-Hungarian Medical Dictionary*. Terra, Budapest, 1988, 621.
- VISKOVIĆ, Nikola: O tumačenju pravnih akata. = *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 3–4/1981. Pravni Fakultet, Zagreb, 1981, 369–390.
- VISKOVIĆ, Nikola: *Jezik prava*. Naprijed, Zagreb, 1989, 144.
- VISKOVIĆ, Nikola: *Argumentacija i pravo*. Dosije, Beograd, 2004, 23.
- WERBÖCZY István: *Tripartitum Opus Juris Consuetudinarii Inclyti Regni Hungariae*. Ford.: Kolosvári Sándor és Óvári Kelemen *Werböczy István Hármaskönyve* címmel. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1894.

Linguistic interpretation of legal texts and legal translations

Linguistic interpretation, as a tool for identifying the genuine will of the legislator and the legal practitioner

It is an unquestionable truth that the primary system used in human communication is the language, the spoken word. Legal norms and regulations are thus also represented by the language, i.e. by words or by widening the 'basic unit'. The terminologist of the law can proudly set the basic thesis for all further analysis: linguistic interpretation is the first approach which represents the beginning of any procedures connected to the interpretation of legal regulations and without what any other ways of interpretations become impossible.

Key words: communication, norm, terminology, interpretation, nomotechnics

Jezičko tumačenje pravnih tekstova i pravni prevodi

Jezička interpretacija kao sredstvo identifikacije prave intencije zakonodavca i primenjivača zakona

Nesporna je aksiomska istina da tokom komunikacije između ljudi primarno korišćeni sistem čine jezik, govor, reč. Prirodno je da pravne norme i propise takođe predočavamo posredstvom reči, ili proširivanjem „osnovne jedinice”. Terminolog prava može da s ponosom konstatuje ishodišnu tezu svake dalje analize: osnovni

način koji znači početak postupka interpretacije pravnih propisa predstavlja jezičko tumačenje, bez čega je nemoguće da se pristupi ostalim interpretativnim vrstama.

Ključne reči: komunikacija, norma, terminologija, interpretacija, nomotehnika

Beérkezés időpontja: 2017. 02. 13.

Közlésre elfogadva: 2017. 03. 03.